

УДК 373.3.026.016:003-028.31

Шевчук Л.А.*

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРУПОВОЇ РОБОТИ НАД ТЕКСТОМ УЧНІВ 2 КЛАСУ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

У статті розглянуто дидактико-методичні особливості групової роботи над текстом учнів 2 класу на уроках читання, запропоновано моделі співпраці школярів, дібрано завдання для виконання другокласниками у групах під час різних етапів роботи над текстом.

Ключові слова: *групова робота учнів, навчання учнів 2 класу, текст, робота над текстом, групова робота над текстом, особливості групової роботи учнів 2 класу, уроки читання.*

Постановка проблеми. Для сучасної школи пріоритетним є завдання навчити школяра самостійно знаходити, добирати та опрацьовувати інформацію як самостійно, так і в команді. Здійснити це можливо завдяки систематичній організації у навчально-виховному процесі групової роботи учнів над текстом. Впроваджувати співпрацю школярів над текстом необхідно у початковій школі, зокрема на уроках читання у 2 класі.

Мета статті полягає в розгляді дидактико-методичних особливостей групової роботи над текстом учнів 2 класу на уроках читання.

Аналіз наукових досліджень з проблеми виявив різноманітність думок щодо проблеми використання групової роботи у навчанні школярів. Так, загальні засади і структуру групової роботи учнів описують М. Виноградова, В. Дяченко, В. Котов, Х. Лійметс, Н. Мойсеюк, А. Морозов, І. Первін, О. Пометун, А. Сергієнко, І. Унт, І. Чередов, О. Ярошенко та ін.

Особливості організації групової роботи у навчально-виховному процесі початкової школи розглядає низка науковців та методистів: Л. Бондар, І. Гудзик, І. Дівакова, Є. Задоя, З. Кісарчук, Т. Кружиліна, А. Назаренко, З. Ольховська, І. Толмачова, І. Турро, Г. Цукерман та ін.

Впровадження групової роботи над текстом на уроках читання у 2 класі потребує врахування досліджень вчених у галузі лінгвістики, психології, лінгводидактики щодо сутності тексту, його сприймання та розуміння. Зазначені вище проблеми висвітлювали Д. Баранник, А. Брудний, Р. Гальперін, Г. Гранік, Л. Доблаєв, Н. Жинкін, М. Крупа, В. Кухаренко, Т. Ладженська, Л. Лосева, Л. Мацько, В. Одинцов, М. Пентилюк, С. Рубінштейн, О. Савченко, Г. Солганик, З. Тураєва, Н. Чепелева та ін.

Разом з тим, варто зауважити, що проблема організації групової роботи над текстом на уроках читання у 2 класі є недослідженою.

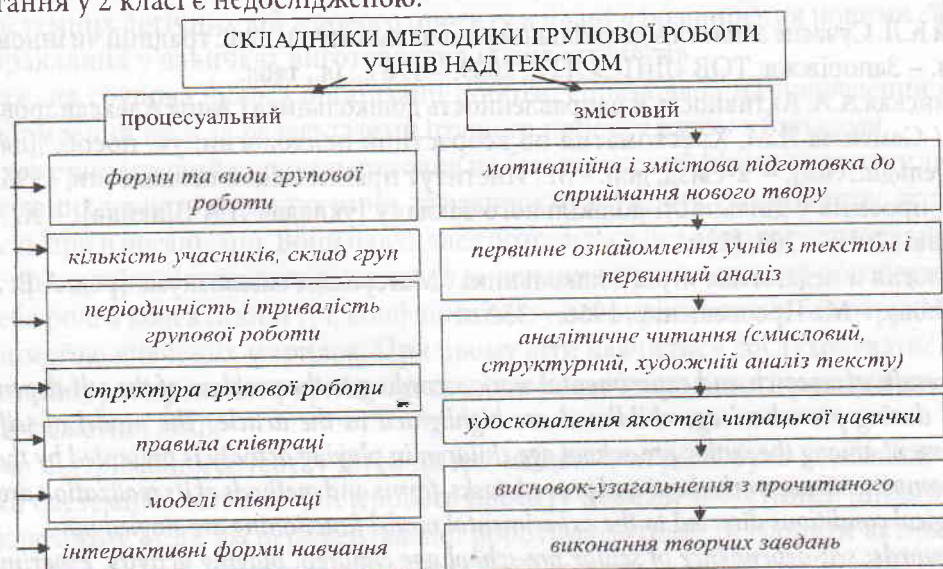

Рис. 1. Складники методики групової роботи учнів над текстом

Групова робота учнів початкової школи – це організована вчителем спільна навчальна діяльність 2 або 4 (рідше 3, 5, 6) учнів одного класу, що передбачає взаємоконтроль, взаємодопомогу, взаємонавчання, однак може містити й елементи індивідуальної навчальної діяльності.

Групова робота має різні форми, залежно від вмісту індивідуальної діяльності (кооперативно-групова та індивідуально-групова), види – на основі рольової взаємодії (керівник і виконавець або співвиконавці).

Під час об'єднання молодших школярів у групи необхідно враховувати їх індивідуально-типологічні особливості, що потребує взаємодоповнюючих властивостей темпераменту: сангвінік – меланхолік, холерик – флегматик; схожості особистісних орієнтацій і рис характеру тощо. У початковій школі більш доцільним є створення постійних (переважно гетерогенних) груп школярів. Разом з тим склад груп може періодично змінюватися (час від часу доцільно створювати гомогенні групи).

Організація групової роботи учнів має відбуватися з дотриманням структури, яка має такі етапи:

- а) підготовка до виконання завдань у групах (об'єднання учнів у групи, розподіл роздаткового матеріалу);
- б) повідомлення навчального завдання учителем та короткий інструктаж;
- в) обговорення і складання плану виконання навчального завдання учнями груп, розподіл доручень;
- г) виконання школярами навчального завдання; спостереження вчителя і корекція роботи груп і окремих учнів;
- д) взаємоперевірка роботи учнями, виконання завдання у групі, підведення підсумків;
- е) звітування перед класом про отримані результати, доповнення і виправлення недоліків, формулювання остаточних висновків;
- є) оцінка роботи груп і кожного учасника).

Важливий аспект організації групової роботи – дотримання відповідних правил співпраці:

1. Виявляти взаємоповагу до інших учасників групи.
2. Брати участь в обговоренні, використовуючи правило піднятої руки (не перебивати один одного).
3. Вислуховувати думку кожного члена групи.
4. Працювати так, щоб не заважати іншим.
5. Звертатися за допомогою до товаришів та допомагати їм у випадку необхідності.

Розглядаючи процесуальний складник групової роботи учнів 2 класу над текстом на уроках читання, варто зазначити, що ми розробили та апробували такі моделі співпраці:

- 1) спільно-наслідувальна модель співпраці (гра «Вчитель – учень») – передбачає навчання учнем товариша (або товаришів) через наслідування;
- 2) спільно-контролювальна модель співпраці (гра «Виконавець – контролер») – містить контроль та корекцію учнем виконання навчального завдання товаришем;
- 3) спільно-індивідуальна модель співпраці (гра «Скарбничка») – передбачає елементи одночасної індивідуальної роботи;
- 4) спільно-рівноправна модель співпраці (гра «Партнери») – будується на партнерських стосунках школярів.

Перелічені вище моделі співпраці відрізняються між собою різним ступенем самостійності та взаємодопомоги. Зростання самостійності учнів характерне для такої послідовності: спільно-наслідувальна, спільно-контролювальна, спільно-індивідуальна, спільно-рівноправна модель співпраці.

Вибір моделі співпраці впливав на специфіку об'єднання учнів у групи:

- спільно-наслідувальної моделі співпраці – гетерогенні групи;
- спільно-контролюючої, спільно-індивідуальної моделі співпраці – гетерогенні або гомогенні групи;
- спільно-рівноправної моделі співпраці – гомогенні групи.

На нашу думку, під час групової роботи учнів 2 класу над текстом доцільним є епізодичне використання таких інтерактивних форм взаємодії:

- «Мозкова атака» – діти вільно накопичують ідеї за певним завданням (наприклад, прогнозують зміст тексту за заголовком);
- «Треступеневе інтерв'ю» – учні беруть інтерв'ю один в одного: один учень запитує, другий відповідає, третій записує;
- «Методика взаємних запитань» – два учні читають текст, зупиняючись біля кожного абзацу, та по черзі ставлять запитання один одному;
- «Думай сам – обговорення з партнером – обговорення у групі» – учні обдумують проблему самостійно, обмінюються думками спочатку у парах, а потім у групах;
- «Розворуши клас» – група обговорює відповідь на питання, далі один із учнів іде у сусідню групу і доповідає про результати обговорення;
- «Огляд галереї» – спочатку групи працюють над виконанням завдання та результати презентують на аркуші паперу, всі матеріали розкладають на столах; далі за сигналом учителя групи вивчають експонати, пишуть коментарі на «експонатах» виставки, після чого кожна група переглядає записи на експонатах, залишених глядачами.
- «Метод поміч» – інтерактивна система позначок у тексті, які школярі роблять під час читання. Під час співпраці у групах другокласників її використовують у спрощеному вигляді:
- «!» – нова для школяра інформація;
- «?» – інформація бентежить, викликає запитання, чи якщо читач хоче знати про щось більше.

Вибір форм, видів групової роботи, моделей співпраці зумовлювався рівнем підготовки учнів класу та особливостями навчального матеріалу.

В умовах використання перелічених вище моделей співпраці, з виростанням інтерактивних форм взаємодії учні 2 класу можуть працювати над текстами підручників з читання. Зокрема це прозові та поетичні твори: казки, оповідання, сюжетні та пейзажні вірші, народні та авторські загадки, скоромовки, народні пісні, щедрівки, колядки, лічилки, прислів'я, художньо-пізнавальні статті.

Співпраця учнів 2 класу у групах над текстами здійснюється на різних етапах їх опрацювання. Зокрема, під час підготовки учнів до сприймання оповідань, казок, віршів, науково-пізнавальних статей актуалізація знань другокласників містить взаємообмін думками у гетерогенних парах або групах із чотирьох учасників.

Змістовий аспект підготовки учнів до сприймання казок, оповідань, віршів здійснюється співпраця над складними для читання словами.

Під час підготовки учнів до сприймання тексту другокласники у групах із 2 або 4 учнів (гетерогенних або гомогенних, утворених із сильних школярів) епізодично здійснюють добір глумачень (із запропонованих) до слів.

На етапі ознайомлення зі змістом тексту в гетерогенних парах в умовах спільно-навчальної співпраці учні 2 класу можуть час від часу читати незнайомі тексти казок, оповідань, українських дитячих пісеньок, колядок, оповідань.

На етапі виявлення емоційного сприймання учнями твору (текстів казок, оповідань, віршів) здійснюється взаємообмін думками між учнями у гетерогенних або гомогенних групах, утворених за бажанням другокласників.

У групах із 2, 4 (інколи – 6) учасників школярі перечитують текст різними способами: за реченнями, за стовпчиками (якщо це вірш), текст загалом, в особах. Для цього вчитель утворює гетерогенні групи або інколи дозволяє учням об'єднуватися за власним бажанням.

Завдання для удосконалення якостей читацької навички вчителі пропонують гетерогенним або гомогенним групам із слабких учнів (із 2, 4 учасників) під час роботи над текстами казок, оповідань, віршів, лічилок, прислів'їв, загадок.

1. Виконання завдань для розширення кута зору школярів (стовпчиків слів, розташованих у порядку збільшення довжини):

- а) читання пірамід слів;
- б) читання пірамід слів з прогресуючим віддаленням частин;

2. Читання слів, речень, абзаців з різноманітним утрудненням під час сприймання:

- а) читання слів за визначений проміжок часу (гра «Блискавка»);
- б) читання «перевернених» слів;
- в) читання речень, абзаців тексту, стовпчиків віршів, усього тексту (невеликого за обсягом), надрукованих різним кеглем або шрифтами;
- г) читання речень, абзаців, тексту загалом (невеликого за обсягом), частина букв яких відсутні або закриті механічними перешкодами;
- д) читання речень, стовпчиків віршів зі злитими словами у реченнях;
- е) читання слів з пропущеними буквами; речень, невеликого за обсягом тексту з пропущеними буквами у словах; речень, текстів із пропущеними словами;
- є) добір половин слів або речень; відновлення та читання слів із тексту з переплутаними складами, буквами у словах, тексту з переплутаними частинами.

4. Читання тексту та знаходження заданого слова, речення, абзацу:

- а) читання тексту та знаходження слова: заданого слова; найдовшого (або найкоротшого) слова; слова у якому є заданий склад; імені героя, слова за заданим номером рядка та порядковим номером у рядку; заданих розділових знаків;
- б) читання тексту та знаходження заданого речення.

Співпраця учнів у парах або більших групах використовується також для усвідомлення фактичного змісту тексту, смислового і структурного аналізу тексту. Зокрема, під час роботи над фактичним змістом тексту, для встановлення смислових зв'язків, наявних у тексті оповідань, казок, деяких сюжетних віршів та науково-пізнавальних статей учні 2 класу виконують завдання на знаходження у тексті відповідей на запитання, їх самостійне формулювання; опрацювання тестів; кубування (другокласники по черзі кидають кубик з питальними словами *хто? що? де? коли? куди? чому?*, придумують запитання за змістом тексту, на які відповідає товариш).

Доцільною є групова робота на уроках читання у 2 класі над персонажами творів: учні пригадують персонажів, виокремлюють зайвого героя, визначають, які дії здійснювали персонажі, добирають слова для характеристики героїв. Працюючи у групах школярі здійснюють добір до тексту заголовка. В умовах співпраці школярів у групах (2, 4 школярі) здійснюється робота над встановлення послідовності подій у тексті, за планом.

Робота над мовою творів передбачає впізнавання речень, які зустрічаються у тексті, добір пар слів.

В умовах технології «Акваріум» гомогенні групи сильних учнів готують та здійснюють вибірковий переказ тексту (переказ частини тексту до (або після) тієї частини, яку зачитав (розповів) учитель).

Творча робота учнів у групах над текстом містить завдання на прогнозування орієнтовного змісту тексту за заголовком, ілюстраціями; прогнозування змісту його наступної частини.

На завершальному етапі роботи над текстом в умовах співпраці відбувається обмін враженнями від прочитаного (виявлення особистісного ставлення читача до змісту прочитаного, висловлення оцінних суджень). Для обміну враженнями від прочитаного вчителі дозволяють другокласникам об'єднуватися у групи за власним вибором.

Отже, розроблена нами методика групової роботи над текстом у різній мірі охоплює різні етапи його опрацювання: мотиваційну і змістову підготовку до сприймання нового твору; первинне ознайомлення учнів з текстом і первинний аналіз; аналітичне читання (смисловий, структурний, художній аналіз тексту); удосконалення якостей читацької навички; формулювання висновку-узагальнення з прочитаного; виконання творчих завдань.

Під час організації групової роботи молодших школярів використовуються завдання, специфічні для текстів окремих жанрів. Наприклад, добір рим під час роботи над віршами тощо.

Висновок. Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що дидактико-методичні особливості групової роботи над текстом учнів 2 класу на уроках читання такі:

- використання спільно-наслідувальної, спільно-контролювальної, спільно-індивідуальної, спільно-рівноправної моделей співпраці, епізодичне застосування інтерактивних форм взаємодії;
- специфіку групової роботи учнів над текстом визначають його жанрові особливості та особливості класу, що у свою чергу впливає на наповнюваність і склад груп, вибір форм або видів групової роботи, моделі співпраці тощо;
- співпраця учнів у групах над текстом на уроках читання у 2 класі використовується під час різних етапів його опрацювання – перевага надається завданням на вдосконалення техніки читання, поглиблення розуміння тексту, разом з тим, учні епізодично виконують окремі завдання під час, мотиваційної і змістової підготовки до сприймання нового твору; первинного читання тексту з метою ознайомлення зі змістом; формулювання висновку-узагальнення до прочитаного тексту.

Список використаних джерел

1. Каніщенко А.П. Система роботи над розумінням тексту у початковій школі. / А.П. Каніщенко, Р.В. Кириченко. – К. Національний університет імені М.П. Драгоманова, 2003. – 95 с.
2. Лийметс Х.Й. Групповая работа на уроке / Х.Й. Лийметс. – М.: Знание, 1975. – 63 с.
3. Морозов А.В. Деловая психология: учебник для студентов высших учебных заведений / А.В. Морозов. – Издание 3-е дополненное и переработанное. – М.: Академический Проект, 2005. – 1040 с.
4. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. — 192 с.
5. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: посіб. для вчителя / О.Я. Савченко. – К.: Освіта, 2006. – 348с.
6. Сергієнко А.А. Організація групової роботи навчальної діяльності школярів у процесі вивчення української літератури (9-11 класи): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська література)» / А.А. Сергієнко. – К., 2009. – 21с.
7. Чередов И.М. Методика планирования школьных форм организации обучения / И.М. Чередов. – Омск: Омский гос. пед. ин-тут им. А.М. Горького, 1983. –105 с.
8. Шевчук Л.М. Психолого-дидактичні особливості групової роботи учнів початкових класів / Л.М. Шевчук // Педагогіка вищої та середньої школи: збірник наукових праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 2010. – Вип. 28. – С.113–119.

In the article the didactic and methodological features of group work on the text of the second form pupils during reading lessons have been reviewed, the models of pupils cooperation have been offered, tasks for work in groups of the second form pupils during different periods of work on the text have been chosen.

Key words: group work of pupils, the second form pupils study, text, work on the text, group work on the text, features of group work of the second form pupils, reading lessons.